

Sygn. akt IV CK 24/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 lipca 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tadeusz Żyznowski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

SSN Barbara Myszka

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta T.

przeciwko J. K.

z udziałem interwenienta ubocznego po stronie powodowej - Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w W. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 7 lipca 2005 r., kasacji pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 22 czerwca 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok w części nieorzekającej o zwrocie wyegzekwowanego świadczenia oraz orzekającej o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt. II i III) i sprawę w tym zakresie przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem zaocznym z dnia 13 marca 1997 r., opatrzonym rygorem natychmiastowej wykonalności, Sąd Wojewódzki w T. uwzględnił powództwo Skarbu Państwa - Wojewódzkiego Urzędu Pracy w T. przeciwko pozwanemu J. K. o zapłatę

kwoty 22.220,94 zł z odsetkami w wysokości 0,3 % za każdy dzień zwłoki poczynając od dnia 4 listopada 1993 r. do dnia zapłaty, tytułem zwrotu refundacji kosztów organizacji miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych, uzyskanej na mocy porozumienia z Wojewódzkim Ośrodkiem ds. Zatrudnienia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w T.

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 14 listopada 2002 r. Utrzymał w mocy wyrok zaoczny z wyjątkiem orzeczenia o kosztach, które zmienił w sposób w nim wskazany. Sąd ten ustalił, że na podstawie wyroku zaocznego powód wyegzekwował od pozwanego kwotę 68.610,87 zł z tytułu należności głównej i odsetek oraz kwotę 21.776,24 zł tytułem kosztów postępowania egzekucyjnego.

Na skutek apelacji pozwanego, w której między innymi zgłosił on wniosek o orzeczenie o obowiązku zwrotu wyegzekwowanego roszczenia w wysokości 90.387,11 zł, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 22 czerwca 2004 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że uchylił wyrok zaoczny i oddalił powództwo, z uwagi na brak po stronie powodowej legitymacji procesowej czynnej, zasądził na rzecz pozwanego koszty procesu oraz nie orzekł o zwrocie wyegzekwowanego świadczenia.

Odnosnie do tego ostatniego rozstrzygnięcia wskazał, że mieszany charakter restytucji wymaga – w zakresie podstaw i zasad orzekania - stosowania przepisów prawa materialnego i procesowego. Wystąpienie o zwrot świadczenia jest na gruncie prawa materialnego dochodzeniem roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia i w konsekwencji stan sprawy powstaje w toku postępowania. Biorąc pod uwagę bezsporną okoliczność przekazania kwoty wyegzekwowanej na podstawie wyroku zaocznego do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w W. uznał, że żądanie zwrotu tego świadczenia nie może być skutecznie skierowane przeciwko powodowi. Z takim żądaniem pozwany mógłby obecnie wystąpić do tego Funduszu. Wskazał, że do świadczenia nienależnego stosuje się przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, zatem podmiotem zobowiązanym do zwrotu nienależnego świadczenia jest ten, kto uzyskał korzyść majątkową w wyniku jego spełnienia. Podmiotem tym nie jest Skarb Państwa, lecz posiadający osobowość prawną wymieniony fundusz celowy, na którego rachunek dokonano wpłaty kwot wyegzekwowanych od pozwanego. Chociaż więc odpadła podstawa świadczenia wskutek oddalenia powództwa (art. 410 § 2 k.c.) obowiązek zwrotu nie obciąża powoda. Nie zachodzą tym samym podstawy do uwzględnienia opartego na art. 338 § 1 k.p.c. wniosku pozwanego.

Wyrok ten powód zaskarżył kasacją w części odmawiającej orzeczenia o zwrocie wyegzekwowanego świadczenia, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez

niezastosowanie art. 409 k.c. oraz art. 338 § 1 k.p.c. przez przekreślenie celu instytucji, o której mowa w tym przepisie. We wnioskach kasacyjnych wnosił o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Trafnie podnosi skarżący z powołaniem się na stanowisko judykatury, że orzeczenie rozstrzygające o wniosku restytucyjnym, którego przedmiotem jest zwrot wyegzekwowanego świadczenia, jeżeli został on zgłoszony we właściwym czasie, musi być orzeczeniem merytorycznym to jest sąd stosownie do wyników postępowania powinien zasądzić zwrot świadczenia lub wniosek oddalić. Na tle przytoczonych motywów rozstrzygnięcia nie może jednak budzić wątpliwości, że użyta w zaskarżonym wyroku formuła „nie orzeka o wniosku”, mogąca rodzić błędne przekonanie o jego pozostawieniu przez Sąd Apelacyjny bez rozpoznania, wyraża w istocie stanowisko o oddaleniu wniosku w następstwie uznania go za bezzasadny.

Nienależne świadczenie jest w ujęciu k.c. jednym z wypadków bezpodstawnego wzbogacenia. Świadczenie jest nienależne w sytuacjach określonych w art. 410 § 2 k.c. w tym także jeżeli odpadła jego podstawa. Odpadnięcie podstawy prawnej świadczenia (*condictio causa finita*) zachodzi w sytuacji, gdy w chwili świadczenia jego prawna podstawa istniała, natomiast już po spełnieniu odpadła. Jest tak przypadku egzekwowania świadczenia zasądzonego nieprawomocnym lecz wykonalnym wyrokiem, jeżeli w sprawie doszło następnie do oddalenia powództwa. Wierzyciel, który wyegzekwował świadczenie na podstawie uwzględniającego powództwo nieprawomocnego wyroku zaocznego opatrzonego rygorem natychmiastowej wykonalności winien liczyć się z obowiązkiem zwrotu świadczenia (wyrok SN z dnia 26 lutego 2004 r., V CK 220/03). Zgodnie z art. 409 k.c. nie może się więc bronić powołując się na okoliczności wyłączające obowiązek zwrotu w szczególności na to, że uzyskaną korzyść zużył lub utracił.

W świetle powyższego stanowisko Sądu Apelacyjnego, iż powód zwolnił się z obowiązku zwrotu wyegzekwowanego świadczenia, przekazując uzyskaną korzyść do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych należałoby uznać błędny, o ile powód egzekwował je – jak twierdzi pozwany - na podstawie nieprawomocnego chociaż wykonalnego wyroku. Wówczas bowiem musiał liczyć się z obowiązkiem jego zwrotu w razie oddalenia powództwa. Odmienny pogląd prezentuje w tej kwestii powód, który w odpowiedzi na kasację podnosił, że art. 409 k.c. in fine nie ma do niego zastosowania, gdyż rozporządził korzyścią majątkową uzyskaną na podstawie

prawomocnego wyroku, w czasie od jego uprawomocnienia się do przywrócenia pozwanemu terminu do wniesienia sprzeciwu. Kwestia ta nie była jednak przedmiotem uwagi Sądu Apelacyjnego, a zaskarżony wyrok nie zawiera wystarczających ustaleń odnoszących się do przesłanek zastosowanych norm prawa materialnego. Z tych względów usprawiedliwiona jest przytoczona w kasacji podstawa jego naruszenia, co uzasadnia uchylene wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 393³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).